

LIGA ROMÂNĂ

REVISTĂ SĂPTĂMÎNALĂ

PENTRU

INTERESELE UNITĂȚII CULTURALE A TUTUROR ROMÂNILOR

APARE ÎN FIE-CARE DUMINECĂ

Anul IV. — No. 16.

18 Aprilie 1899.

ACELAȘ SISTEM

Era natural ca lumea politică onestă să creadă, pînă la oare-care punct, în sinceritatea și valoarea vestitelor maxime conducătoare ale noului guvern maghiar, în mult trîmbițatele principii de *dreptate, drept și lege*. Așa promitea d. de *Széll*, pe care Curtea de Viena îl numi ministru-președinte după mijlocul cunoscutei crize *bánffy*ste.

Nimeni dintre oamenii străini de domnul *Széll* nu avea dreptul să se îndoiască de sinceritatea făgăduelilor sale. Numai cei ce pot fi lesne și cu temei bănuți, au obiceiul de a bănuși pe toată lumea fără nici o probă. Era deci firesc, ca acest «*homo novus*» în președinția maghiară de miniștri să fie întâmpinat în mai multe părți ale Ungariei cu oare-care nădejde, că el n'are să urmeze mai departe asiatica metodă de guvernare a exsatripului *Bánffy*. D. *Széll* este reputat ca unul dintre cei mai docil și ast-fel reușiți elevi ai lui *Francisc Déák*, cu alte cuvinte ai unui om politic care înțelesese, că maghiarizarea este o utopie și că pentru Ungaria este o chestie de existență și de siguranță de a da o legitimă satisfacțiune popoarelor nemaghiare dintre

hotarele ei. Aștepta deci lumea să vadă cabinetul *Széll* la treabă, înainte de a-l judeca, după precedente sau alte împrejurări destul de elocvente în sine.

A trecut un considerabil cîrd de vreme de cînd acest nou guvern chivernisește afacerile publice ale Statului vecin. Ziarele din Ungaria și-au formulat deja părerile despre el. Cum însă pe noi ne interesează în prima linie opinia pe care o au gazetele românești de peste munți, amintim, că ele sunt de acord a privi acest pretins «nou» sistem ca o simplă continuare a sistemului ce era în vigoare pînă acum. Și are dreptate presa din Transilvania a agita în contra acestui guvern. Faptele sale ni-l presintă într'adevăr tot atît de șovinist ca pe cel trecut.

Guvernul acesta, interpelat mai deunăzi în chestiunea naționalităților, a răspuns în Cameră, prin graiul ministrului de finanțe *Lukács*, că «*actualul guvern urmează, față cu naționalitățile aceiaș politică pe care o făcuse guvernul lui Bánffy*». Simte cineva nevoie de un răspuns mai deslușit? Mi se pare, că acesta nu lasă nimic de dorit.

Și ca vorbele să nu rămînă neînsoțite de fapte, acestea au început să se urmeze cu o regularitate și

grăbire foarte gravă pentru pomenitele maxime de guvernămînt ale domnului Széll. D. *Wlassits* continuă a înființa școli de maghiarizare între naționalități și amenință pe învățătorii acestora cu pedepsele cele mai grele, dacă îi va surprinde că vor fi avînd sentimente anti-maghiare. Ministrul de justiție, d. *Plósz*, tocmai acum institue în Ungaria un *cabinet negru*, adică un adevărat spionaj a cărui menire este: *să denunțe pe toți preoții care comit prin graiu viu, sau tipăritură fapte contra Statului*. Ce înțelege d. ministru sub această elastică noțiune?

Iată ce: or-ce faptă îndreptată în contra constituțiunii Statului, *în contra caracterului național, unitații, pozițiunii lui deosebite, în contra limbei maghiure*, etc. Toți acești nenorociți preoți vor trebui să fie de urgență denunțați ministerului de culte, ca acesta să ia măsuri repressive în contra lor.

Care va să zică, d. Széll avea aerul că ar vrea să desființeze secția lui Ieszenszky, cînd colo guvernul său înmulțește aceste secții și le preface în adevărate oficine de spioni de ai statului, plătiți din visteria lui, ca să spioneze vorba și scrisul cetățenilor.

Iată ce însemnează mult repetatele principii de guvernămînt ale domnului Széll; practica lor îl pun și pe el în rîndul tuturor fanaticilor pe care pustele maghiare îi produc pentru perzarea Ungariei.

Delaolt.

ROMÂNII DELA NIR

(UNGARIA)

Dela apariția acestei valoroase reviste, am urmărit cu atențiune toate articolele ce s'au scris. Rînd pe rînd am observat cum ea se ocupă cu toate chestiunile mari ale românismului, cu situația nenorocită a noastră, a Românilor de sub domnia Ungariei. O singură chestiune nu s'a discutat încă în acest organ atît de prețios nouă Românilor, aceasta este chestia Românilor dela Nir, care formează comitatele Sabolciu și Hajdu în partea de Nord a Ungariei, sau Crișanei. O soartă mai jalnică și mai amară nici că poate exista, ca a acestor frați Români condamnați la o moarte sigură din partea Ungurilor. Soarta acestor condamnați a peri naționalicește trebuie să ne intereseze, căci ei formează un număr considerabil de Români, aproape 40 de mii.

Amara persecuțiune ce au avut a suferi Români de pe Nir nu se poate descrie. Ungurii, prin forța brutală au căutat a maghiariza acest popor fără nici un sprijin în mijlocul maghiarismului, și au dat năvală turbată asupra acestui popor blind și muncitor.

Cred, că voi face un serviciu sfintei noastre cauze, dacă voi încerca a descrie soarta nenorocită a acestor frați cari se svîrcolesc în minele Ungurilor.

Poporul românesc dela Nir e mai românesc ca ori-unde, vorbește așa bine românește ca bună-oară în vr'o comună de lîngă Brașov, bine înțeles, oamenii mai tineri, mai ales tinerimea, deja e pe cale de a-și perde limba.

Pe acest popor mîndru de datinele și credințele sale românești, ar fi o crimă de neiertat a-l lăsa uitărei; nu este permis a trece cu vederea peste această insulă de Români, așezați între valurile surpate ale

maghiarisărei, trebuie să le întindem mină de ajutor.

Acest popor brav care aproape de 300 ani, din timpurile Racoțiene s'au așezat în acest loc, formează o mulțime de comune românești în comitatul Sabolciu ca: *Nir-Adon, Nir-Aciad, Sant-Gheorghe Abrani, Biri, Calou Șeminn, Calăul Mic, Napeur Lugaș și Pociu Leta*. Locuitorii acestor comune, toți au emigrat pe Nir în timpurile Racoțiene din *Selagiu, Maramureș, Ardeal, Bucovina și Moldova*, ba după cum am putut constata unii sunt de origine din *Basarabia*.

Că locuitorii acestor comune sunt Români adevărați, ne arată și numele lor de familie; peste tot Nirul următoarele nume de familie sunt mai răspândite între frații noștri, ca: *Ardeleni, Munteni, Crișeni, Moldoveni, Meseșani, Barnuțeni, Pinteș, Mureșan, Mircea, Terdic, Selăgean, Cuibuș, Blidar, Păușan, Stanciu, Fabian, Chiriac, Lazăr*.

Înainte de aceasta cu o sută de ani, când comunele de pe Nir au ajuns sub erarchia episcopatului dela Muncaci, ele aveau școale, biserici, învățători și preoți Români trimiși din partea episcopatului respectiv, și cu fală se numeau Români de pe Nir. Dar Maghiarul din firea lui nu vede cu ochi buni prosperarea Românilor dela Nir, și în oarba lui minie la anul 1868 el a sunat clopotul de moarte și ura neîn-păcată a Ungurilor s'a îndreptat cu toată furia asupra acestui popor dela Tisa, forțînd pe episcopatul dela Muncaci ca în comunele românești să trimeată învățători și preoți cu simțăminte maghiare, ast-tel s'a început opera de maghiarizare a Românilor dela Nir.

Dintre aceste comune, trei au fost salvate prin episcopatul dela Oradea-Mare adică: *Nir-Adon, Nir-Aciad și Sfint-Georgiu Abrani*, în celelalte comune Români sunt perduți; dela 1868 pînă astăzi expuși

tuturor persecuțiunilor, formelor neumane de maghiarisare, n'au putut a-și susține mai departe limba, așa în cît azi cu durere trebuie să vedem noi Români cum frații noștri dela Nir sunt maghiarizați, astăzi nu mai bătrîni mai vorbesc limba străbună, tinerimea nu mai după nume o cunoaște.

Ca dovadă că comunele maghiarisate au fost românești, sunt cărțile bisericești păstrate în sfintele biserici pînă în anul 1894 cînd din porunca guvernului s'a dispus de a se distruge ori-ce semne de romanism pe Nir, iar matriculele botezațiilor scrise românește, aci cu litere chirilice aci cu litere latine se afla de pe la anul 1750. În comunele Biri, Lugaș, Napeur bătrîni deavălmă vorbesc românește. Ca martor ocular, care a observat bine tot procesul de distrugere a poporului românesc dela Nir, e preotul bătrîn din comuna Lugaș, cu care am avut ocașie a conversa mult asupra acestei triste chestii; acest bătrîn vorbește destul de bine românește.

Te cuprinde o durere nespūs de mare cînd vezi că acest popor brav e ruinat atît materialicește cît și din punct de vedere național și nu mai de dragul maghiarizării; inima ți se rupe cînd cite un flăcău îți spune în limba ungară «*Apamés anyam olahok*» adică «*tata și mama sunt români*»!

Cu toate opintirile guvernului Unguresc Români dela Nir nu și-au perdut simțămîntul național, și azi cu dragă inimă și-ar învăța din nou limba românească.

În comunele maghiarisate trăesc cam la 22.500 români; distrugerea acestui popor prin maghiarizare strigă răsbunare la cer. Toată presa maghiară ascunde acest păcat îngrozitor. Pe la anul 1891—94, pe cînd în presa românească ba chiar și cea germană se agita chestia Românilor dela Nir, presa maghiaro-jidană, țipa de spaimă și injura pe acei Români, cari cutezau a

afirma numele de Român pe Nir. Organele partidului național din Transilvania, *Gazeta Transilvaniei* și *Tribuna* sunt martore la fără de legile Ungurilor față de Români de pe Nir.

După ce guvernul unguresc a maghiarizat pe cei 22.500 Români, acum se încearcă a maghiariza și restul de 5.000 Români din comunele: *Nir-Adon*, *Nir-Aciad* și *Abrani*. Dela 1889 asupra nefericiților Români din aceste trei comune, românești guvernul unguresc s'a năpustit cu toată furia pentru a-i nimici. S'a deslănțuit o furtună îngrozitoare de terorism. Guvernul unguresc fără nici o milă le-a aplicat pedeptele cele mai crude și nedrepte, a întrebuițat forța brută folosindu-se de mijloacele cele mai nejuste pentru maghiarizarea acestor trei comune. Ungurii nu văd cu ochi buni, că Români din aceste trei comune astăzi după mai multe șicane tot vorbesc foarte bine românește.

Români din aceste trei comune sunt și astăzi cei mai credincioși creștini și cari țin foarte mult la datinele străbune, nu se rușinează a vorbi românește pe piața orașului *Debrețin*, cu toate că sunt insultați, huiduiți, scuipați, ba de multe ori chiar și palmuiți pentru o vorbă românească.

Și cu toate aceste sunt multe familii de ale țaranului român dela *Nir* cari nu vorbesc de loc ungurește, ci nu mai românește.

Așa la *Nir-Adon*, care e comuna cea mai mare și unde încă românismul e în floare sunt aproape 200 familii unde nu se aude nici o vorbă ungurească, numai românește; tinerimea crescută între anii 1891—94 va forma tot atâtea familii, în ale cărei sanctuare nu va putea străbate limba ungurească.

Astăzi tinerimea română din această mare comună, care este forțată a învăța mai mult ungurește în școale, a început a vorbi și în limba maghiară.

În comuna *Abrani* sunt mai mult de o 100 familii cari nu vorbesc de loc ungurește, în *Nir Aciad* sunt de asemenea la vre-o sută de familii unde de asemenea nu se vorbește de cît numai românește; Cîte familii nu mai sunt în care limba română e vorbită de o potrivă cu cea ungară, în care de comun ori tată ori inamă nu știu românește bine ci mai mult ungurește, astfel la *Adon* sunt de asemenea familii cam la 300, în *Aciad* cam la o sută (100) în *Abrani* vre o 150.

În aceste trei comune nu sunt singuri ci aci sunt și Slovaci, de prin comitatul *Sepeș* colonizați în aceste comune, înainte de aceasta cu 40 de ani cu scop de a fi maghiarizați, mare parte din ei sunt deja maghiarizați

Români îi numesc *Tăuți*, școala și biserica lor Români o numesc tăuțească. Ca dovadă matricula botezaților cea mai veche care se găsește, e de la anul 1750, tot din acest an sunt cumpărate și cărțile bisericești de către un român cu numele *Crăciun Blidar*.

Dar guvernul Unguresc nu vrea să știe de nimic decît de maghiarisarea forțată. Pentru maghiarisarea Românilor de pe *Nir* s'au pus în mișcare toți agenții guvernului începînd de la comițele suprem pînă la cel din urmă notar, acești sateliți chiar și fără porunca guvernului comit cele mai mari atrocități față de Români; ca să fie plăcuți guvernului unguresc ei să nisuesc a inventa fel de fel de intrige pentru persecuțiunea poporului românesc.

Zadarnice au fost toate protestările poporului românesc în frunte cu conducătorii săi. Guvernul unguresc prin sateliții săi au căutat a întuneca această chestiune, informînd presa în mod tendențios, susținînd că la *Nir* nu există chestie valahă și că ar fi rușine și o crimă dacă și lingă *Debrețin* ar mai fi vorba de valachi.

Cei mai înverșunați dușmani ai poporului

român sunt revisorii școlari: acești campioni ai maghiarisării forțate nimicesc ori ce mișcare culturală care nu e unguerească.

Între anii 1891—95 în comitatul Sabolci era un inspector școlar cu numele *Velkei Pal*, acest model de pedagog maghiar era spaima poporului românesc și a învățătorilor de la Nir. Acest satrap cu toate că era slovac de naștere, a distrus tot ce nu era unguerească. El visita în fiecare lună școlile de la Nir, însoți totdeauna de poliție confiscând tot ce era românesc ca: table de părete, hărți românești, cataloage de școală, cărți românești, cu un cuvânt tot ce era românesc a fost distrus, confiscat, iar pre învățătorii i-a luat la goană, ațîțind poporul contra lor. Acest revisor în șovinismul său turbat a mărturisit înaintea învățătorilor și a directorului, că are ordin sever de la ministerul instrucției de a paraliza ori-ce mișcare a Românilor de la Nir.

Însuși comitele suprem al Sabolciului s'a pus în frunte și, informat de către revisor că Românii plănuiesc o mișcare mare la Nir, năvălește în anul școlastic 1892 cu o ceată de geandarmi călări asupra școlilor de la Nir.

La școlile de la Nir-Adon, cu toate că se terminase examenul, ei cu geandarmi au adunat școlari la școală, ca să fie învățătorii un nou examen. Acest examen a fost monstruos; geandarmii înarmați pînă în dinți au luat pe învățătorul de atunci G. B. Vancu între baionete în școală în fața școlarilor. Tot examenul a consistat din aceea, că pe școlarii i-au terorizat și amenințat cu bătae dacă vor mai cuteza a vorbi românește, pre alții i-au mituit cu bani, numai să mărturisească tare că ei sunt Unguri. Ba au avut cutezanța a amenința cu închisoare pe vre-o 200 țărani români cari se adunase în pripă la școlile, dacă vor mai cuteza a se numi români ori a vorbi în limba acea cînească cum

o numea comitele de atunci *Ballaj Zoltan*. Acest terorism e greu a-l descrie așa după cum a fost în realitate, trebuie o peană mai ageră de cît a mea. Și astfel s'a întâmplat la toate școlile române de la Nir.

P. S. S. Mihai Pavel episcopul de la Oradea Mare a intervenit la guvernul unguerească contra acestor ilegalități. Ce s'a făcut puțin știm, tot ce știm e că învățătorul G. B. Vancu a fost suspendat din postul de învățător și expulsat de la Nir prin ordinul ministerial publicat în ziarul oficial al comitatului Sabolci.

La Nir, azi e liniște; nu s'aude nici un sgomot, în școlile se propune mai mult unguerește. După toate informațiile ce le am, actualii învățătorii nu dau nici un semn de viață, guvernul unguerească i-a băgat în teacă ca pre mai mulți ați învățătorii.

Vultur.

SITUAȚIA CEHILOR

Intervievat zilele trecute de către colaboratorul unei foi cehice, bătrînul conducător ceh dr. *Ed. Grégr*, s'a exprimat între altele, precum urmează despre situația politică:

«Nici odată n'am hrănit speranța, că am putea ajunge la realizarea dreptului de stat al regatului nostru prin actuala politică expectătoare, sau cum se zice a *etapelor*.

«Cunoscînd pedicele ce se pun în cale întrupării acestei ținte, sunt convins că va fi trebuința, să ne încordăm în mod extraordinar toate puterile, ba poate chiar să aducem niște jertfe de tot mari, pentru a-jungerea acestui scop.

«Cred, că și contele *Thún*, de și se dă neconținut de partisan al dreptului de stat al nostru, cel puțin față cu Cehi, nu se gîndește de a reactiva dreptul de stat al Coroanei cehice și că misiunea lui va fi isprăvită îndată ce va răuși a îndeplini pactul economic într'un mod cit de cit cu cale».

Dr. *Grégr* — cităm după «*Nár. Listy*» — trage la îndoială transformarea

federativă a Austriei și zice între-
altele:

«*Dreapta* (adică majoritatea parlamen-
tului vienez), așa cum ea e alcătuită azi,
nu este federalistică în sensul programu-
lui cehic. Nici Polonezii, nici Slovenii nu
voesc Austria federativă pe baza individua-
lităților de stat istorice. Programul comun
al dreptei este autonomistic, iar nu fede-
ralistic; de aceea nu ne putem bizui în-
tr'aceea, că el va sprijini întotdeauna în
mod credincios tendințele poporului ceh,
ba mi-e teamă că nici în chestiunea egalei
îndreptățiri a limbei, dreapta nu va îm-
părtăși întru toate punctul de vedere ceh»...

CONTRA MAGHIARIZĂRII

Tot mai puternică devine în Un-
garia reacțiunea în contra sîlirii
funcționarilor de a-și maghiariza nu-
mele. *Tribuna* din Sibiu primește
următoarea caracteristică **scrisoare**
deschisă către domnul ministru-pre-
ședinte Coloman Széll.

Ilustrisime Domnule!

Sunt Român, tată de familie și funcționar
al statului ungar. Am soție și trei prunci,
și fiind aplicat la căile ferate nu-mi pot
părăsi oficiul, fără de a mă expune pe mine
însuși, și ai mei, celei mai mari miserii. Cu
toate neplăcerile, ce le simțesc, sunt silit
să rămîn în serviciul statului cu ori-ce
preț. Nițică tristă mîngiere aflu în aceea,
că nu numai eu sunt legat de carul sta-
tului, ci mulți alții împreună cu mine trag
jugul greu și rabdă toate nevoile legate
de slujba lor. Nenorocirea mea însă e, că
m'am născut Român și sunt Român, cu
limba mea, legea mea, simțămintele mele,
și numele meu «...rdean» — pe care nu cu-
tez să-l scriu întreg aci.

Statul, cu serviciul seu maghiar, nu lasă
nici un teren limbei române: nicăiri în
viața publică nu se folosește limba româ-
nească. De aceea nu mă bucur de dulceața
graiului mamei mele decît cînd mă reîn-

torc acasă, în familie, unde pot conversa
liber în limba mea, cu soția și pruncii mei.
Aici statul nu mai are drept să se amestece,
 aici numai mă mai simt *acasă*. Statul are
drept la munca mea, trupească și sufle-
tească, are drept la viața mea în cas de
răsboiu, dar în sanctuarul inimei mele ro-
mânești nu are drept, nici putere, de a se
vîri, și cred că nici *numele* meu, moștenit
cu sfințenie dela părinți nu are drept să
mi-l răpească.

Așa e chiar și în Turcia, și în toată Asia.
Acolo, cum cetesc prin gazete, sunt omo-
rîți cu miile, în mod crud, cum au pățit-o
bieții Armeni, și sunt jefuiți de toate, dar
nimănui nu-i trece prin minte să le ră-
pească oamenii *limba și numele*.

Aici în Ungaria constituțională, civilisată,
s'a dat ordinațiune ministerială, prin care
mi-se impune, ca să-mi schimb numele meu
curat românesc, apucat din strămoși, cu un
alt nume unguresc. Se zice că se *recere*,
ca cei ce sunt în serviciul statului să-și
maghiarizeze simțămintele, numele, limba,
familia, tot. E drept, că cui nu-i place asta
nu sunt siliți cu pedeapsă, dar se zice că
trebuie să li se explice, că porunca asta
este în interesul *patriei maghiare*, și lucră
în interesul lor *bine priceput*, dacă o îm-
plinesc.

Asta va să zică, eu pot să rămîn și mai
departe cu numele meu «...rdean», dar dela
înaintare voi fi exchis, voi fi însemnat
ca «gyanus oláh» (Valah suspect) și mă
va șicâna ori-cine pentru naționalitatea mea
românească.

Așa e și la gendarmerie. Am acolo un
frate, care ne mai putînd suferi batjocurile
și necazurile, și-a maghiarizat numele în
«...rdai». Acum cînd îmi scrie cîte o scri-
soare, și-și pune numele cel nou zice «de
silă» «...rdai», dela inimă «...rdean». Cînd
am vorbit cu el mai pe urmă, scrișnind
din dinți a înjurat pe Maghiari sbierînd,
că «*toate ni se pot cumpăra, dar sufletul ba*».

Ilustre d-le. Ministru! Pentru ce se dis-
pune călcarea în picioare a simțămintelor
noastre cele mai intime și mai sfinte? Altă
explicare nu mi s'a dat, decît că este în
interesul *patriei*, a nu da nici unui român
slujbă și pîne decît dacă să reneagă, se
vinde maghiarisîndu-se cu trup și suflet.

Fără multă politică și filosofie, eu cred

că această poruncă este ilegală. În tot casul ea este nedreaptă față cu noi, d-le Ministru. Iată, că d-l *Wekerle* nu și-a maghiarizat numele, *Ieszenszky* tot pe lângă numele său slovacesc a rămas și sub *Bánffy*. *Wlassics* de ce nu-și schimbă numele în *Oláhfi*? — nici *Schlauch* în *Tomlo*. *Hieronymi* tot nu e *Jeromos*, ear *Podmaniczky* *Pulszky*, *Pichler*, *Werner* și alți sute de mii de — Maghiari mari nu sunt siliți să se lapede de numele lor erezic dela părinți. Pentru ce porunciți și aplicați silă numai oamenilor celor mici, cari nu pot să se a-pere?

Această siluire nu consună nici pe de parte cu «legea, dreptul și dreptatea», ce a-ți predicat, când *Ilustritatea Voastră* ați luat cîrma țării.

În Ungaria sunt *legi*, la care în zadar ne provocăm. Românul, ca ori-care popor din lume, are *drepturi firești*, cari nu i se recunosc, are de bună seamă *drept* la numele său, și nu i se respectează. E o *nedreptate* strigătoare la cer a ne desprețui și a ne trata rău pe noi, pentru că voim să ne păstrăm *numele și limba*, ce ne-au păstrat-o părinții ca comoară scumpă și sfîntă. Da, domnule prim-ministru! Ni-'s scumpe și nouă românilor numele noastre românești, cel puțin așa de scumpe ca unor Maghiari numele acelea slovacești, pe cari le păstrează cu pietate.

Ilustritatea Voastră a-ți promis, că veți observa *legea, dreptul și dreptatea*. Nu se cuvine numelui bun al Il. V. ca aceasta să se dovedească o promisiune goală și proastă. Vă rog deci: *ștergeți și revocați acele ordinațiuni*, care trebuie să fie rușinatoare și pentru maghiarii cinstiți. Dacă ne dați pîne pe care o agonisim cu atîtea sudori amare, cu atîta înăbușire a simțămintelor noastre, barem nu ne mai și umiliți!

Eu de altfel, cît pentru mine Vă declar, că sunt gata mai bine să *sufer ori-și-ce*, decît să-mi schimb numele și să *părăsesc neamul meu românesc*. Cred tare, că va veni timpul cînd îngimfații de azi se vor rușina înșiși de fără de legile lor.

Primiți, *Ilustrisime*, expresiunea înaltei considerațiuni, ce vă păstrează un funcționar de stat, român.

.... 18 Aprilie 1899.

J.rdean,
aplicat la căile ferate.

La această scrisoare, *Tribuna* face următoarea reflecție:

Supunem meditațiunei d-lui Széll și tuturor cercurilor politice maghiare, acest document. Il recomandăm atențiunei d-lui Széll mai ales acum, cînd ilusiile ce s'au format asupra lui dispar; acum cînd se pregătește a primi deputațiunea societăței de maghiarizare «Dunántúli közművelődési egyesület», pe care el a întemeiat-o; acum, cînd a declarat prin rostul colegului său Lukács, că în «chestia naționalităților guvernul actual e pur și simplu continuarea cabinetului anterior» (meröben az előbbi kormány folytatása).

DIN BUCOVINA

Organul partidului național român din Bucovina, *Patria* din Cernăuți se ocupă în numărul său dela 4 (16) Aprilie cu situația din Bucovina, în deosebi cu abuzurile și nedreptățile ce se comit față cu Românii din această țară. Iată ce scrie între altele «*Patria*»:

Ce ne este mai sfînt, biserica noastră, este greu înghenuchiată. Autonomia ei, cîtă o mai are, este trădată. Nulitățile, ca bășicele de săpun, se ridică la ranguri. A-veea ei a devenit al doilea fond de reptilii și este pericol ca să nu se peardă de tot.

În institutul teologic se svonește, că se va instala o școală de eniceri ucrainomani sub comanda uniațiilor *Stocki-Kostechi*, sub firma valorosului scriitor de memoare de nebuni *Ieremijezuk*. Scaunul metropolitan zace de ani văduvit, căci persoana, care pune pecetea și subscrie actele oficioase, este surdă pentru glasurile de nemulțumire din întreaga țară; ea represintă un ce fără vederi și fără suflet și este invisibilă pentru credincioșii bisericei. La-mult amar a ajuns biserica noastră!

Administrația țării a fost arătată în toate splendorile sale cu ocaziunea verificării a-legerilor în dietă și prin interpelațiunile ulterioare făcute. Aproape nici un petec în

Bucovina nu este, în care să nu graseze demoralizarea susținută cu însuflețire. Poporul rural, neglijat prin atîta vreme și dat pradă nenumăratelor lipitori, ale satelor, a ajuns aproape de desperare, părăsese vatra străbună și își caută altă patrie în depărtări, deșertînd comunele...

Cu forța poporul român este reținut de la cultură. Instituțiunile, ce le are, sunt vitreg tractate. Indivizii fără chemare conduc destinele școlare. Copiilor români li-se fură limba părintească din gură, în contra voinței părinților. Există comune mixte, în cari populațiunea română constituie 70 %, pe cînd în școală copii sunt înscriși ca Ruteni și școlarii români nu fac decît 2—3 %. Propaganda slavă deslănțuită se aruncă cu furie asupra poporului român, ca să-i scoată rădăcinele seculare din țara sa moștenită de străbuni. Se tinde la timpirea conștiinței noastre naționale și la reținerea în întuneric a intelectului poporului nostru.

Nu se va trece însă la ordinea zilei peste poporul român. De pămîntul Bucovinei îl leagă tradițiunile, sîngele și moștenirea. El este adînc nemulțumit. Din toate unghiurile țării sosesc zilnic scrisori peste scrisori cari pretind acțiuni mari. În poporul român trăește conștiința drepturilor și a demnității sale. Percurg țara emisari tocmiți, ca să liniștească spiritele. Ele nu se vor liniști, pînă nu vor vedea salvată biserica din nevrednica ei stare; ele vor rămînea revoltate, pînă cînd sanctuarele de cultură, școlile, nu vor fi curățite de omidele agitațiunii slave; ele vor rămînea protivnice pînă cînd demoralizarea nu va înceta și sistemul de guvernare nu va lua o direcție rațională, conformă cu interesele poporului român, ale țării și ale statului.

Representanții națiunii noastre au intrat în luptă. După spatele lor stă tot poporul. Nu va trece mult timp și de mii de guri se va pronunța verdictul.

În zadar vor fi toate intrigile clicelor. Poporul român poate fi împilat, dar nu cu consimțirea lui, nu cu propriul său ajutor. El are rădăcina tare în țara asta, și dacă și este scurmat din toate părțile, puterea sa nu va fi frîntă, nu va fi zdrobită.

REFLECȚIUNI DE PAȘTI

Zilnic suntem cu toții preocupați cu chestiuni așa zise practice în cît mai că nu ne rămîne un moment liber, în care să avem răgaz a ne gîndi și dincolo de sfera intereselor noastre trecătoare. Cu toții alergăm în goană nebună să punem mîna pe «noroc», pe «situații», pe «moșii»; în lupta pentru existență, luptăm cu neînduplecare ca egoismul nostru să primească satisfacțiunea pe care ambiția o reclamă; adesea suntem nedrepti și răi, cînd vorba e de vr'un interes cu desăvirșire personal; strivim existențe omenești ca, înaintînd peste ele, să ne putem face toate chefurile, cu un cuvînt o luptă oarbă ne ține pe toți în frămîntare, o luptă adeseori uricioasă, căci e lipsită de ori-ce idealitate. Valurile materialismului, ce au rupt aproape ori-ce zăgaz etic, ne aruncă pe unii contra altora pentru ca în cele din urmă cu toții să ne înecăm în adîncimele lor.

Ochiul rătăcitor și trist, zadarnic caută o oază de scăpare. Se pare uneori că zărește o insulă necofundată: *biserica*. Ea mai subsistă ici coala în formă de bisericuțe, mai multe ruine, decît locașuri de reculegere. Da, pentru că transporturile de «idei», de «*cultură fin de siècle*» pe care le aducem de vr'o cinci-zeci de ani în țară și le descărcăm pe drumuri, ne-au absorbit toată luarea aminte și ne-au înstrăinat chiar de religione.

Modă era în epoca noastră de civilizațiune de a părea cu orice preț emancipați și înaintați. Religia ni se părea o superstițiune. Cel mult dacă admiteam, așa «noi între noi», și cu aerul de protecție al parvenitului, că la «urma urmelor religia s'ar putea tolera, căci «poporul» aminteri n'ar mai putea «fi ținut în frîu». «Între noi» însă era în deobște admis, că religiunea înseamnă o stare intelectuală înapoiată, că cei

ce vorbesc cu dragoste și cu sollicitudine de biserică, de ridicarea clerului, de pătrundere evanghelică, ar fi parte reacționari, parte săraci cu duhul, etc.

Așa se face, că educația anti-religioasă, introdusă de Paul Bert în Franța ajunse și la noi la modă și ne-am pomenit cu generațiuni întregi de oameni, cărora le vine un zîmbet pe buze cînd li se vorbește despre religione.

Nenorocită desvoltare! Nenorocită pentru că ea ne rafinează intelectul și ne tîmpește simțul moral.

Poporul nostru este negreșit unul dintre cele mai inteligente popoare din Europa și gradul său de cultură ar fi azi cu siguranță foarte înalt, dacă înaintașii noștri ar fi înțeles marea importanță a bisericii ca mijloc de civilizare treptată și rațională. Sunt mulți oameni între noi care au debutat în politică și literatură cu tirade ateiste dar care astăzi ar vedea bucuros dacă d. e. am avea în capitală cîte-va biserici mărețe, la ale căror altare ar servi preoți cu cernici dar culți. Cu cită dragoste s'ar duce aceștia și mulți, mulți ca dinșii în asemenea biserici să asculte o leturghie, să auză un cor artistic, să admire oratoria română pe amvonul bisericeii noastre naționale.

Ar avea și ei prilej de a prinde momente de reculegere morală, de a se înălța cu sufletul, un moment măcar, dincolo de negura materialistă în care ne sbatem cu mințile aprinse cu sufletele pustii!.....

* * *

«*Joia Mare*» «*Vinerea Patimelor*» — cîte dulci amintiri nu sunt legate de sufletul celui ce în copilărie a gustat farmecul unei educațiuni religioase!

Charles Dickens, unul dintre cei mai celebri romanișeri ai Englezilor, și-a ridicat un monument de glorie în literatura engleză și-a lumii întregi, prin măestria sa neasemănată de a descrie tainicul farmec

al zilelor de sărbători creștine, farmec ce covârșește orice inimă simțitoare și o pre-dispune spre fapte evanghelicește bune și înălțătoare.

Noi, din nenorocire, nu cunoaștem evlavia zilelor mari în întreaga lume creștină. Noi, de serbători, o pornim în voiajuri și ne dedăm tot la plăceri profane, în loc ca să ne coborim în lăuntru nostru și să căutăm a ne da seamă despre rostul nostru în lume.

Fondul religiunii a dispărut din noi, cel mult dacă a mai rămas, mai ales la popor, formalismul exterior altoit cu nesfîrșite superstiții.

Se apropie sfintele sărbători. Să ne gîndim cu această ocașie, că este greșit drumul care ne îndepărtează dela credința în Dumnezeu și că mergînd pe el înainte riscăm tot echilibrul nostru etic, toată existența noastră de națiune cu o menire în viitor.

E vremea, ca să mai încetăm cu înființarea de școli, și să ne gîndim și la înălțarea de biserici, de biserici mari și monumentale, vrednice de România creștină și indispensabile pentru înălțarea sufletului nostru al tuturor!

Lares

O DATORIE

Apariția volumului de amintiri «*Din vremuri apuse*» datorit penei d-nei Judita Secula, despre care s'a scris și reprodus într'unul din precedentii numeri ai revistei acesteia, îmi dă prilej de a face cîte-va reflecții asupra literaturii noastre despre evenimentele timpurilor redeșteptării noastre naționale.

Lectorul acestor rînduri de cum-va va fi citit volumul d-nei Secula, fără îndoială că se va fi cugetat la adînce lipsă a ataror scrieri în literatura noastră : pentru-că dacă o peană bună ca a d-nei Secula, într'o limbă frumoasă și de sfătos povestaș român ne-a redat peripețiile și suferințele numai ale

unei singure familii, și cari ne fac a simți atît de mult greutatea și durerile cu cari părinții noștri, acum o jumătate de veac, ne-au cîștigat drept de trai într'astă lume, ce ar fi fost dacă — nu toți — ci măcar o parte din cei ce puteau manua peana ne-ar fi lăsat nouă și urmașilor noștri, în acest chip, icoane fidele a evenimentelor prin care ei au trecut?

Dureros trebuie s'o constatăm că părinții noștri ne-au privat de o moștenire la care aveam drept și care ni se cuvenea. Am păcătui însă, dacă măcar ne-ar trece prin minte vre'un gînd de acasă în contra lor.

Nu; pentru că ei care ne-au croit calea în viitor și ne-au făcut să fim deplin înțeleși asupra menirii noastre, poate că nu s'au gîndit că vor veni vremuri cînd credința și abnegațiunea pentru noi se vor învăța din cărți; nu s'au gîndit ei, că numai o atît de bogată comoară de strălucite pilde și jertfiri pentru neam, va putea ține aprins în inimele urmașilor lor, focul sacru al patriotismului pe care cultura pretinsă umanitară l-a stins din inimele multor tineri ce-au îmbrățișat orbește idealuri sociale, ilicite aspirațiunilor noastre naționale.

N'au crezut într'aceste, și de aceea s'au mulțumit a transmite urmașilor faptele lor, așa cum ei le-au primit pe ale părinților lor, și cum să îndatină la poporul nostru: prin viu grai. O! erau minunați acești *patres familias* — de care și scriitorul acestor rînduri a cunoscut cîți-va, cînd a-dunau în jurul lor pe cei ai lor și prin enațiunile lor le țineau cea mai naltă școală de patriotism; glasul lor îți pătrundea întreaga fire și pe măsură ce inima ți se sfișia de durerile suferite de ei, pare că mai tare te oțăleai în credința dorinței tale.

Azi mai toți aceștia și cu ei întreaga generație părăse la evenimentele redeșteptării noastre naționale odihnește sub glia verde; au dus cu ei și pămîntul rece a închis tot ce nouă ne-ar fi putut fi de învățătură și de înțeleaptă conducere în vremuri de încercare.

Perdereă e mare, nu de desperat însă, căci iată că venerabila matroană română d-na Secula ne arată calea de salvare: să scriem noi faptele și întîmplările părinților noștri. D-sa, copilă fiind numai în anii memorabili 48 — 49, a pus pe hîrtie narațiunile

părintelui său despre întîmplările familiare și apoi propriile aduceri aminte mai de seamă din anii ulteriori.

E de datorința multora a face acest lucru.

* * *

Tot ce s'a scris asupra evenimentelor de acum 50 de ani atît aci cît și dincolo, cel mult poate mulțumi judecata și inima cum-pănitoare a cercetătorului istoric, nu însă pe a poporului, căruia trebuie să-i punem înainte tot ceia ce i-ar încălzi inima și înălța sufletul. Înălțătoare sunt paginile istoriilor fericitilor Bariț și Papiu; apare din ele toată măreția și iubirea de neam a lui Iancu, dar cînd amicul său d-l Suluțiu, acum doi ani ne-a dat amintiri și întîmplări mai intime din viața lui, iată-l răsărit înaintea noastră în întreaga și minunata lui fire. Oameni și pilde de urmat să punem înaintea poporului și tinerimii noastre, să scoatem din evenimentele redeșteptării noastre naționale o comoară nescată de exemple de virtute și abnegațiune; să scoatem din mijlocul amintirilor și chiar a legendelor ce s'au format în jurul lor pe toți eroii și martirii timpului acela: Iancu, Balint, Buteanu, Axente, Moldovan, Andreica, Rătrineanu, Pop și alții mulți, mulți....

Aceasta-i datoria generațiunei actuale, atît mai virtos că pînă acum s'a făcut foarte puțin în această direcție, ba chiar anul jubiliar 98, nu ne-a adus decît o *cronică a anului 1848*, care — o mărturisim — nu știu cui i-ar putea fi spre folosință, și cu ce scop a fost lucrată. Tinerii noștri scriitori eugete că din evenimentele acestei epoce, și-ar putea alege în destul subiecte pentru felurite creațiuni literare, cari le vor aduce, fără îndoială mai mult succes decît ori-ce alte încercări poetice și novelistice.

Mi se pare că am precizat în deajuns ce trebuie să se facă și nu mai e nevoie să încheiu aceste șire, cu un apel formal către cei chemați a-și îndeplini o datorință către poporul nostru. Acestea adresîndu-se în deosebi fraților de peste munți, teamă mi-însă că *lasă!*.... al românului de dincolo să nu potolească chiar spiritele mai entusiasmate și pornite spre lucru.

De aceea nămerit a-și crede, dacă ziarele noastre de dincolo, ar face chiar un apel către așa zisa inteligență în această cauză,

oferind ospitalitate în coloanele foițelor lor, scrierilor de această natură. Pe lângă că se va conlucra astfel la deplina cunoaștere a timpurilor de acum 50 de ani, ar fi și un profit pentru ziar, căci ori-cine va ceti mai bucuros asemeni lucruri decît romane și nuvelo prost traduse ori tăiate cu foarfecele din alte ziare.

Fie ca începutul făcut de către d-na Iudita Secula se afle cît mai mulți urmași și ca îndemnul dat de o femeie să deștepte stimul între toți Români.

Nu cum-va să credem că mai este vreme căci poetul ne-a strigat de mult :

Bate ora unsprezece
 Încă una de mai trece,
 În mormînt ne prăvălim !

A. I. L.

Românii și guvernul maghiar

Cetim în *Tribuna* din Sibiu :

Zina de astăzi a dat prilej unei frumoase manifestațiuni a Românilor față cu guvernul căzut, cum și față cu noul guvern.

Între punctele dintîiu ale congregațiunii de azi era avisul d-lor miniștri C. Széll și Hegedüs, despre luarea portofoliului și cel al d-lui Perczel, despre demisiunea sa.

Comitetul permanent propunea cîte o adresă de răspuns la aceste anunțuri. Românii însă, în considerarea importanței politice a acestor acte, le-au combătut solidar, și au propus să se ia pur și simplu la cunoștință fără nici un răspuns, ca semn că noi, cum și toate celelalte naționalități, considerînd sistemul politic nefast, ce-l reprezenta fostul guvern, ca și cel actual, nu simțim nici o părere de rău față cu miniștrii cari au căzut, și nici o bucurie sau încredere față cu cei ce s'au ridicat la putere.

Această poziție a fost luată în mod demn de către membrii români. Explicarea și motivarea ei au făcut-o din încredințarea clubului român comitatens domnii Onoriu Tilea și Dr. Amos Frîncu.

Atitudinea de opoziție demnă a Românilor a dat prilej unei desbateri interesante.

Presentarea guvernului în congregațiune.

La începutul congregațiunii de azi a fost o interesantă desbatere politică, care a decurs astfel :

La punctul prim al ordinei de zi este rescriptul prim-ministrului *Coloman Széll*, și cel al ministrului *Al. Hegedüs*, care își anunță ocuparea portofoliilor lor. Comisiunea propune să li-se trimită cîte o adresă de salutare.

Onoriu Tilea sosit tocmai în momentul cînd comitele-suprem întrebă dacă are cine-va vre-o observare, d-l *Tilea*, însărcinat de clubul român a exprima punctul de vedere românesc, cere cuvîntul.

«Faptul ce ni-se anunță aci, d-lor — zice vorbitorul, românește — anume schimbarea de guvern, și propunerea ce ni-o face în această privință comisiunea, constituie un act eminent politic. Fie-mi deci permis, ca în numele membrilor români și a clubului nostru să tac *declarația* că nu primesc propunerea comisiunii, și voiui prezenta contra-propunere.

Nu e obicinuit în alte țări, ca corpurile administrative să se ocupe, cu astfel de acte. Guvernele vin și se duc, se schimbă de pe o zi pe alta. Nu e deci nici de înțeles, nici congruent cu demnitatea congregațiunii autonome, ca să-și peardă vremea cu astfel de complimentări, să tot salute pe noi sosiți, și să tot spună «sănătate bună» celor ce se duc de bună-voe, ori alungați.

Noi nu putem primi propunerea nici din alt punct de vedere, din punctul de vedere politic. E vorba numai, că s'a schimbat guvernul. Nu-i așa. S'au schimbat cîți-va miniștri, guvernul a rămas același, și a rămas acelaș mai ales *sistemul*, pe care

noi îl perhorescăm, îl combatem și-l vom combate din toate puterile.

De aceea noi nu putem saluta pe noi membrii ai vechiului guvern, care continuă același sistem brutal, și urmăresc aceeași țintă, de a ne băga pe toți nemaghiarii în marea căldare a șovinismului, a maghiarisării.

Noi Români, îndeosebi, noi cari am fost și suntem ținta lovirilor neconținute a acestor guverne, de la Tisza și pînă la Széll, noi cari suferim greul acestui sistem politic al maghiarisării nu putem saluta pe nimeni, care vine să continue pe calea bătută.

De aceea propun, ca notificarea ce ni-se face, să o luăm pur și simplu la cunoștință, și să trecem la ordinea zilei.»

«**Act de curtoasie**». Vice-comitele Reissenberger zice, că nu e decît un act de curtoasie obicinuit, și roagă congregațiunea să primească propunerea.

Se votează prin ridicare. Propunerea d-lui Tilea este sprijinită de toți Români, durere, prea puțin de față. Propunerea comisiunii are voturile Sașilor (nu chiar toate) și a altor străini.

Se primește.

* * *

La punct doi urmează notificarea fostului ministru de interne Perczel, că a demisionat. Comisiunea propune să i-se dea o adresă de adio.

Dr. Frîncu. *Se ridică Dr. Amos Frîncu și ține un splendid discurs, un rechisitor fulgerător, asupra guvernului lui Perczel, această tipică încarnațiune a regimului de teroare, care a făcut din Ungaria un pasalic, și din Transilvania un vitaiet, și care a încălcat în picioare toate drepturile și a sfidat toate libertățile constituționale.*

Nu pot să mă sustrag de sub impresiunea profundă ce mi-a făcut acest discurs improvisat, și cînd știu, cît de puțin timp a avut oratorul pentru a se gîndi măcar

la tema sa, cu care a fost însărcinat numai aseară, trebuie să exprim admirațiunea talentului de orator, de multe-ori probat, al d-lui Dr. Frîncu. Voi încerca să rezumez aci ideile, exprimate de d-l Frîncu, în nădejdea, că vom putea publica în întregime sa acest frumos discurs.

„**Nil, nisi verum**“. «Explicația, ce ni-s'a dat — zice oratorul — privitor la chestiunea din vorbă, ni-se pare pornită sub devisa de *mortuul nil nisi bene*. Nu putem aștepta această explicare. Cînd ni-se anunță, cum s'a anunțat prin hirtia încadrată în *negru*, că d-l Desider Perczel, a murit, ca ministru, noi nu putem să-i facem funeralii pompoase. Față de bărbații de stat, cari au dispus de soarta atîtor popoare, nu putem aplica, în atari casuri, decît devisa, de *mortuis nil nisi verum*.

De aceea, la înmormintarea d-lui Perczel vom spune *adevărul*, fără a l ascunde în formă de curtoasie.

Nu este drept cetățenesc, nu garanție de libertate, care să nu fi fost încălcată de acest domn, fost ministru. Fondul politiceii lui a fost șovinism de rassă, monopolizarea în favorul unei singure naționalități, așa numita *idee de stat maghiar*. Forma în care și-le-a manifestat, este poreclitul *liberalism*, cel mai *negru* reacționarism.

Nu numai noi Români, ci chiar și Maghiarii s'au ridicat contra regimului, al cărui membru a fost. De la contele Apponyi, care e azi coleg de partid cu «răposatul» pînă la Bartha Miklós, membru al stîngei externe, tot ce se numește «patriot maghiar» s'a ridicat contra lui Perczel. Nici n'ar mai fi de lipsă să-i facem noi rechisitorul; i-l'au făcut ei. Și față cu acest rechisitor d-l Perczel nici nu s'a legitimat. Numai duelul repețit a fost arma cu care a răspuns acusatorilor, arma cuvintului convingător nici n'a încercat-o.

Regim de teroare. Nu trebuie să vă

descriu pe larg *regimul de teroare*, ce l-a inaugurat și practicat guvernul, al cărui principal membru a fost d-l Perczel. Nu numai că ne-a prigonit cu furie asiatică pe noi, dar întreaga patrie a pus-o în stare de *ex-lex*, înfundându-i constituțiunea.

Abia mai trebuie să revoc în minte *atrocitățile electorale* ungurești, cari n'au pereche în lume.

Abia trebuie să vă reamintesc cum a oprit întrunirile electorale, că încălcarea în picioare a §-ului 104 din legea electorală, cum a menținut în vigoare și a aplicat, *odinele ilegale și constituționale* ale antecesorului său Hieronymi, cu care au *desfîntat partidul național român, din care avem onoarea de a face parte*.

Conducătorii unui popor întreg au fost aruncați, la ordinul lui Perczel, în arestul merit celor pedepsiți pentru vagabondaj. Pentru-ce! Pentru-că au cutezat să convoace pe *alegătorii români* la o *conferință*.

Libertatea de presă a fost desconsiderată; pentru publicarea în ziare a unei *convocări* ne-a dat pe mîna *poliției*, deși toate «delictele» comise prin presă, conform legii, aparțin juriului de presă.

A atentat la libertatea alegătorilor. (La acest punct cetește în nemțește aprecierea ce i-o face Appony, în adresa către M. Sa a «partidului național» din dietă).

Nici dreptul *reuniunilor* nu l-a respectat. Cu forța a silit «Asociațiunea» noastră să-și schimbe titlul, păstrîndu-și numele istoric de «*transilvană*».

Chiar autonomia congregațiunii a lovit-o atingînd demnitatea funcționarilor plătiți de noi. E destul să mă provoc la broșura lui Jancsó Benedek, care laudă pe Bánffy și Perczel, că au pus pe funcționarii administrațiunii comitatense în serviciul spionajului și detectivajului cultivat de *secția* așa numită a «naționalităților»,

Destul să vă revoc vărsarea de sînge cea mai prós-pătă, dela *Sint-Ana*, ca să

știți, că nici alegerea unui primar n'a fost liberă.

Față cu naționalitățile. Prin toată activitatea sa — continuă oratorul — n'a făcut decît ca să lățească șanțurile de despărțire între singuraticile naționalități.

În chestiunea «*fondului Iancu*» a cutezat să arunce, în act oficial, insulte unui neam întreg, insulte cari nu se pot uita, și nu se pot ierta.

Cu un cuvînt, a făcut din Ungaria un *pașalic*, și din Transilvania un *vilaiet*.

Nouă venerațiunea ce o avem față cu constituțiunea, dreptul și legea nu ne permite să contribuim la un act de cinste față cu unul, care a încălcat și constituțiune, și lege, și drept, și dreptate

— Propune să se ia pur și simplu la cunoștință notificarea și să nu se trimită adresă.

Dr. Wolff. Șeful Sașilor bătrîni, zice, că «din nenorocire» oratorul premergător a făcut act politic, dintr'o chestie de curtoasie. Dacă ar fi act politic i-ar da drept în *multe*; și ar mai aduce aminte de un lucru, *maghiarisarea numelor de localități*, care singur ar fi destul să nu avem nici o prietenie față cu Perczel. Dar el privește lucrul ca act de curtoasie. Ca o *vizită*, pe care trebuie să o reîntorci, și dacă omul nu ți-e drag. Cu ori-cîtă *răceală*, dar îi faci contravisită. Altfel ar fi o *grobianitate*.

(— *O voce*: Grobianitate, a spune adevărul?)

Nu a spune adevărul, ci a te subtrage de la un act de politeță. — Părtinește propunerea comisiunii.

O. Wittstock. Sas, membru al clubului «Verzilor». Zice că nu e vorba de curtoasie personală, ci de un act față cu un bărbat politic, contrar al nostru, ca politicieni, ca cetățeni.

Primește și punctul de vedere al d-lui *Wolff*, dar vrea să vadă *textul* adresei, că dela asta atîrnă totul. Nu putem da

unui notar *carta biancă* într'o chestie delicată ca aceasta. Aci fie-care cuvînt cum-pănește și chiar *tonul* hotărăște. Cere deci să se presente adresa.

D-l Dr. Frîncu a pornit cu armatură greă contra acestui reprezentant al *sistemului de corupțiune*. Nu putem considera lucrul așa ușor, că nu mergem cu tunul contra *vrăbiilor*. Lucrul are importanță deosebită.

Explicațiuni. Notarul zice, că adresa nu e făcută, dar astfel de adrese s'au mai făcut. Cere să se pună încredere în biurou.

Dr. Wolff. Zice, că acum să se primească propunerea comisiunei, și mai târziu să se citească adresa, în ședință.

Dr. Schullerus. Frunțaș al «Verzilor». Primește punctul de vedere al d-lui Wolff, numai să se amîne și hotărîrea principală pe cînd se protestă adresa. Poate să fie între notari vre-un *maestru*, care să poată face o adresă-neadresă («weder Katze, noch Fisch») dar dela asta atîrnă. Să o vedem!

Wolff. Crede că de cit așa, cum își închipue antevorbitorul, mai bine pe punctul de vedere *franc* al d-lui Dr. Frîncu. El își menține vederile.

O. Tilea. Primește ca chiar d-l Wolff să facă «adresa», numai să pună în ea toate greselile lui Perczel, cari nu le-a spus aci. (Aprobări).

Dr. Frîncu. Ne mai luînd nime, cuvîntul, contra-propunătorul are cuvîntul final.

Zice :

Politica de curtoasie reprezentată de d-l Dr. Wolff nu o pot primi. Noi ținem la cuvîntul clasic :

Adversus hostem aeterna auctoritas esto. Noi luptătorii pentru libertatea unui popor nu putem aduce elogii unui încălcător al libertăților. Ear cînd tiranul moare, nu noi îi vom face panegirice. Facă-i aceia, cari au fost plătiți să-l aleagă cu forța, ca să ajungă la putere.

Părerea d-lor *Wittstock* și *Dr. Schullerus*

e cu mult mai departe de a d-lui Wolff, de cit aproape de a noastră. —Menține propunerea.

Votisarea. Se pune la vot întiu propunerea lui Wittstock — Schullerus, să se amîne chestia, pînă ce se va presenta adresa. Votează Românii și Sașii verzi. Minoritate.

Se pune a d-lui Dr. Frîncu. Pare-că întrunește majoritatea. Sunt *pentru* : toți Românii, și mulți Sași. (Între aceștia : Dr. Schullerus, Wittstock, Capesius. paroch în Avrig, Horeth, paroch în Șuramică, Mangesius, protopretor în Mercurea și alții).

Se face contra-probă și vice-președintele o declară căzută. Majoritatea, de va fi fost de fapt, de abia a fost mai mult ca 1—2 !

Cu aceasta partea politică s'a încheiat.

Dacă toți membrii români ar fi fost de față, Românii ar fi reputat învingere.

FRAGMENT

«Din istoria Banatului-Severin» de Patriciu Drăgălina.

Carol Robert Neapolitanul (1308—1342), unul dintre cei trei pretendenți la tronul Ungariei, ajunge rege cu ajutorul papei și al clerului apusean din țară. Dela fire șiret și meșter în afaceri diplomatice, prin oprimarea căsătoriilor între credincioșii bisericii răsăritene și apusene, precum și prin pornirea unui războiu asupra Domnului *Alexandru Basarab* (1320—1360), a crezut, că va câștiga grația aceluia, prin a cărui conlucrare ajunsese la cîrmă. Domnul român se urcase pe tronul Munteniei fără învoirea regelui maghiar, după cum ar fi trebuit să se întîmple în conformitate cu legăturile de vasalitate, care în faptă existau între Ungaria și Muntenia. Așa dară două sunt motivele, unul de natură religioasă, altul

de fire politică, care dederă lui Carol Robert îndemnul, ca să calce hotarele vecinului său. Pornind în Septembrie 1330 cu oaste numeroasă compusă din Maghiari și Cumani, străbate fără ca să afle rezistență pînă în mijlocul Banatului severinean, și luînd Turnu-Severin, denumeste Ban al acestei provincii pe unul din sfetnicii săi, pe Dionisie Széchy. Fiind Alexandru Basarab atacat pe neașteptate și nepregătit de luptă fățișe, prin solii săi cere pace și promite: restituirea cheltuelilor de război, predarea Banatului Severin, plățirea tributului anual, precum și să trimită pe unul din fii săi ca ostatic la curtea regească: dacă însă regele nu va fi mulțumit cu ceea ce i-se oferă, îl sfătuește să se întoarcă, căci va întâmpina rezistența unui popor desperat.

Zadarnice au fost stăruințele sfetnicilor săi, ca să fie mulțumit, că a putut să cîștige fără vărsare de sînge condițiuni atît de favorabile, căci regele trufaș nu vrea să știe de pace. Plin de îngîmfare răspunde soliei române: «că el e păstorul oilor sale, și că va scoate de barbă pe Basarab din vizuina sa.»

Arare-ori a fost trufia pedepsită mai după vrednicie, de cit în cazul de față.

Neapolitanul trecînd Oltul și urmărind pas de pas pe rivalul seu, ajunge în niște regiuni muntoase fără drumuri și deșarte de locuitori. Ostenelile covârșitoare și foamea aduc prea de grabă armata ungară în starea cea mai critică. Regele însuși se simte necesitat să cerșască pace de la acela pe care mai nainte îl batjocorise, știînd, că numai pacea îl poate scăpa din gura morții. Alexandru promite și acum supunere și îi trimete călăuzi care aveau să-l conducă în Ungaria. Călăuzii însă, conform poruncii Domnului batjocorit, îi infundă într'o vale lungă, strîmtă, mărginită de 2 cline stîlcoase, cuprinse de păduri negre. După ce călătorii țării românești

se perdură afund prin strîmtorile numite observară cu spaimă, că printre stînci și pe culme lucesc armele române și că gura văii e baricadată cu trunchiuri uriașe de copaci răsturnați. De odată sboară sute și mii de săgeți și de petre de asupra capetelor armatei ungurene; bolovani rostogoliți turteau la pămînt de odată rînduri întregi de viteji, care în zăpăceala lor, cu groaza în oase, voiau prin fugă să-și găsească scăparea. După fie-care isbire d'a Românilor se umplea văzduhul de țipete de durere de o parte, de chiote de bucurie din cealaltă parte. Patru zile a durat măcelul îngrozitor. Trei prelați cad în vâlmașagul luptei; mulți preoți de ritul apusean, care urmaseră armata regească cu scopul, ca să convertească Români, au trebuit să sufere moarte de martir, căci de obicei asupra lor se îndreptase furia Românilor. Ei sunt uciși cu piroane, ce li se băteau în creierii capului. Din armata strălucită, din mîndria lui Carol Robert, puțini au putut să scape numai teafări. Pepturile celor mai mulți au fost străpunse de săgețile inamicului, cînd, ca ostașii credincioși, acopereau cu trupurile lor persoana regelui, asupra căruia se îndreptau mai cu seamă atacurile Românilor. Regele în sfîrșit schimbîndu-și hainele cu Desider, a scăpat de perire.

Carol Robert Neapolitanul dimpreună cu rămășițele armatei sale nu s'a oprit pînă în Temișoara. D'aici se duce la Vișegrad în sînul familiei sale (1).

Restriștea suferită a fost atît de cumplită, că în tot timpul guvernării sale nimenea n'a gîndit, ca să răsbune moartea acestor viteji, cari au căzut jertfa devotamentului și credinței lor față de tron și patrie.

Unde s'a întîmplat această luptă memorabilă? Eruditul profesor universitar d-l Xe-

1) A. Fessler: vol. II, pag. 49

nopol e de părere, că actul singeros s'a petrecut dincolo de Gherghița, în munții de miază-noapte ai Munteniei, două zile cale pînă la Sibiu. În contra acestei păreri vorbesc toate izvoarele istorice ale Ungariei, și arată că Carol Robert dimpreună cu rămășița armatei sale nu s'a oprit pînă în Timișoara. Din strîmtorile munților dela n. Munteniei, dacă presupunem că p'aici s'a întîmplat lupta, regele ar fi aflat cu înlesnire adăpost între zidurile Sibiiului sau în vr'o altă cetate a Transilvaniei și nu ar fi fost nevoit să fugă în ruptul capului pînă la Timișoara. E probabil că lupta s'a întîmplat pe teritoriul Severinului, în *Cheile Crainei*, în strîmtorile dintre Orșova și Meedia, asupra cărora se potrivește descrierea acelor locuri unde se varsă șiroaiele de sînge: o vale îngustă prelungită, mărginită de cline pline de stînci uriașe cuprinse de o pădure neagră, în care se înfundase armata maghiară. Din această vale, de altcum bogată în evenimente istorice, ajunge călătorul cel mult 2 zile în Timișoara, locul de scăpare al regelui zdrobit.

Lovitura ce a dat Alexandru lui Carol Robert, a stîmpărat acestuia pofta de a impune Românilor o lege străină, dîndu-le în schimb favoruri politice. Muntenia se desface de suveranitatea Ungariei, se eliberează de tributul, ce-l plătea la fie-care an și mai cîștigă pe deasupra și Banatul Severinului.

Urmașul său *Vladislav* sau *Vlaicu* (1360—1375) îndrăznește a-și atribui chiar titlul de rege (1). Atîta cutezare trebuia pedepsită. Pe lîngă aceasta, interesul Ungariei reclama întărirea autorității și puterii căci

(1) A. Fessler; vol. II, pag. 150 Der walachische Woiwod Alexander Basarab hatte sich geräuschlos der ungarischen Oberhoheit entzogen, den jährlichen Tribut nicht bezahlt und Sdászörényr Banat in Besitz genommen; sein Sohn und Nachfolger Ladislaus oder wie ihn seine Landsleutenanten, Wlaiko, ging noch weiter und legte sich ohne Vorwissen seines Oberherrn den königlichen Titel bei.

armele biruitoare în țările de lîngă Dunăre, regale ale Osmanilor amenințau hotarele patriei noastre.

INFORMAȚIUNI

Nemții în potrivea maghiarisării. Comunitatea bisericească din Iglo, care afară de vre-o cîte-va venituri de Unguri, e alcătuită mai numai din Șvabi, a luat o hotărîre care a supărat grozav pe Unguri. Pînă acum era obiceiul, protocoalele să se ia în limba ungurească, *d'acum încolo însă se vor lua în limba nemțească.* Propunerea ca să se folosească această limbă a făcut-o *însuși preotul.* Presbiterul evangelic nu a întărit hotărîrea comunității și aceasta a întăritat într'atîta pe vlajinii Șvabi, încît amenință cu trecere. Intrînd și Nemții în rîndul luptătorilor pentru dreptul limbei, și mai mare e nădejdea, că se va tăia din ghiarele unghurisătorilor.

Corifeii din Pesta ai faimosului «*Nemzeti Szövetség*» s'a dus la 10 l. c. în orașelul Oroshaza, ca se constituie și acolo o filială între alții i-a însoțit și kossuthistul Carol *Eötvös*, care cu acest privilegiu a ținut un lung discurs, în care făcu niște constatări ciudate. El zice, că apare ca ceva curios că Ungurii sunt siliți a se constitui în societate ca să-și apere în țara lor interesele naționale. Dar sunt în patrie — zise — străini cari *nu sunt străini*, însă totuși stau de parte de Maghiari, și inimicii lor cu drept cuvînt pot să zică, *ca nimic nu dovedește slăbiciunea rasei maghiare, că tocmai faptul acesta.* Eötvös spune mai departe, că Provedința a dat diferitelor popoare diferite misiuni. Ungurului i-a dat d. e. misiunea de a apăra libertatea și adevărul (!). Inșă dușmanii lui s'au aliat ca să-i strice în trecut, ca și în present; a fost deci o nebulie a da dușmanilor maghiarului libertatea, ca armă. A spus în fine, că în *cesiunea naționalităților* societatea poate să facă mult, mai ales *nemzeti szövetség*-ul. Din întreagă vorbirea transpiră un fel de pesimism. Rămîne constat, că «*nemzeti szövetség*»-ul este tocmai în virtutea existenței lui o dovadă despre «*slăbiciunea rasei maghiare*».